

The Role of Nomadic Tourism on the Promotion of Livability Processes and the Improved Quality of Life in Nomadic Societies in Chaharmahal and Bakhtiari Province

Roghieh Ghiyasi¹ | Shahla Choobchian² | Elham Akbari³ | Mohammad Shokati Amghani⁴

1. Master, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: r.ghiyaasi@modares.ac.ir

2. Corresponding author, Associate Professor, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: shchoobchian@modares.ac.ir

3. Assistant Professor, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: eakbari@modares.ac.ir

4. Assistant Professor, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: m.shoakti@modares.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 26 August 2024

Received in revised form 29

September 2024

Accepted 10 March 2025

Published online 9 April 2025

Keywords:

socio-cultural, physical-spatial and environmental dimensions, education, nomadic, Bakhtiari province

ABSTRACT

One of the areas that can attract domestic and foreign capitals and consequently bring about economic development is nomadic tourism. However, nomads are a group of people who are usually neglected and their settlement centers are not in good living conditions. Livability can play an effective role in this regard by improving the nomads' settlement conditions. Based on the mutual relationship between livability and nomadic tourism, in order for tourism to help improve the livability in nomads, its role should be identified and given special attention. The development of nomadic tourism can enhance the nomadic households' incomes and job opportunities, and prevent nomadic migrations through improving the quality of life and balanced distribution of welfare services and facilities in nomadic areas. Given the nature and type of the present research, in general, a quantitative research method is used. As to the purpose, the current research is an applied study. In terms of the degree of monitoring and control of variables, it is a field research, and in terms of the method of data collection and generalizability, it is a survey research. The results showed that nomadic tourism was influential in the improvement of socio-cultural, physical-spatial and environmental dimensions in the livability of the nomads. However, it was not that successful in the economic and educational dimensions and should be prioritized by policy makers and planners.

Cite this article: Ghiyasi, R.; Chobchian, Sh.; Akbari, E.; & Shokati Amghani, M. (2025). The role of nomadic tourism on the promotion of livability processes and the improved quality of life in ..., *Sociological Review (Social Science Letter)*, 32 (1), 219-240.

: <http://doi.org/10.22059/JSR.2024.369381.1924>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JSR.2024.369381.1924>

نقش گردشگری عشایر بر ارتقای فرایندهای زیست‌پذیری و بهبود کیفیت زندگی در جوامع عشایری منطقه استان چهارمحال و بختیاری

رقیه قیاسی^۱ | شهلا چوپچیان^۲ | الهام اکبری^۳ | محمد شوکتی آقمقانی^۴

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: r.ghiyaasi@modares.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، دانشیار دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: shchoobchian@modares.ac.ir

۳. استادیار دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: eakbari@modares.ac.ir

۴. استادیار دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: m.shoakti@modares.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۲۰ کلیدواژه‌ها: گردشگری؛ عشایر؛ فرهنگ؛ محیط زیست؛ منطقه بختیاری؛ آموزش	هدف پژوهش حاضر بررسی مفهوم، ابعاد و مولفه‌های زیست‌پذیری و بهبود کیفیت‌روستایی تحت تاثیر گردشگری عشایر است. این تحقیق از این رو از اهمیت خاصی برخوردار است که تا زمانیکه که روستاهای کشور فاقد مولفه‌های مورد تایید زیست‌پذیری باشند برگرداندن جمعیت به مناطق روستایی و عشایری شدنی نخواهد بود و زمانیکه روستاها زیست‌پذیر شوند این مسئله می‌تواند منجر به توسعه مناطق روستایی و مناطق اسکان عشایر به طور خاص و توسعه کشور به طور عام گردد. دیدگاه کلی حاکم بر این تحقیق حاضر با توجه به ماهیت و نوع پژوهش، دیدگاه کمی است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها از نوع تحقیقات میدانی و از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها و قابلیت تعمیم از نوع پژوهش‌های پیمایشی است. یافته‌ها نشان داد که ابعاد آموزشی و اقتصادی زیست‌پذیری روستائیان ناشی از گردشگری عشایری پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شد و ابعاد اجتماعی- فرهنگی زیست‌پذیری افراد مورد مطالعه در بالاترین وضعیت قرار داشت. نتایج نشان داد که گردشگری عشایر در بهبود ابعاد اجتماعی- فرهنگی؛ کالبدی- فضایی و زیست محیطی زیست‌پذیری و کیفیت زندگی عشایر موثر بوده است ولی در ابعاد اقتصادی و آموزشی چندان موفق عمل نکرده و میبایست در اولویت سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان قرارگیرد.

استناد: قیاسی، رقیه، چوپچیان، شهلا، اکبری، الهام، و شوکتی آقمقانی، محمد (۱۴۰۴). نقش گردشگری عشایر بر ارتقای فرایندهای زیست‌پذیری و بهبود ...، مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی سابق)، ۳۲ (۱)، ۲۱۹-۲۴۰.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JSR.2024.369381.1924>

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

مقدمه

جهانی شدن فرآیندی است که امروزه جوامع بشری را در عرصه‌های مختلف تحت تأثیر قرار داده که تغییرات ناشی از این پدیده در دو دهه اخیر در جامعه عشایری ملموس‌تر بوده است (Dehghani, 2018). این فرآیند و تحولات در تنوع‌پذیری الگوهای فعالیت و جابجایی افراد، خانوارها و نهادها و به طور کلی در حجم روز افزون جریان اطلاعات، سرمایه، نوآوری و غیره به خوبی قابل ردیابی است (Saidaei and Hedayati moghadam, 2010). با وجود اینکه جامعه عشایری کمتر از ۲ درصد جمعیت کشور ایران را تشکیل می‌دهند، میزان تولید و فعالیت‌های اقتصادی قابل توجه آنان، از اهمیت بسیار بالایی این جامعه در چرخه تولید کشور حکایت دارد (صفری علی اکبری، ۱۴۰۰). هرچند نسبت جمعیت عشایر، کمتر از جمعیت شهر و روستا است، اما جامعه عشایری ایران به عنوان یک واقعیت اجتماعی - اقتصادی، بخشی از ساختار تاریخی - سیاسی و فرهنگی و عضو فعال از پیکره جامعه ملی است و نقش آن به‌ویژه در تأمین مواد پروتئینی و سایر فرآورده‌های لبنی مورد نیاز کشور قابل توجه است (نوروزی و محمودیان، ۱۳۹۴). بنابراین پرواضح است که جامعه‌ی عشایر کشور برای بقاء، دوام و پایداری نیازمند توجه ویژه به ابعاد مختلف کیفیت زندگی و زیست‌پذیری آنان در مناطق عشایری می‌باشد. لازم به ذکر است که دوام و ماندگاری یک خانوار عشایر ابعاد و مولفه‌های گوناگونی دارد که زیست‌پذیری جامعه‌ی عشایری به عنوان یکی از مهمترین ابعاد دوام آن می‌تواند مورد بررسی قرار بگیرد. زیست‌پذیری، یک مفهوم کلی است که با تعدادی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر مانند پایداری، کیفیت زندگی، کیفیت مکان و اجتماعات سالم در ارتباط است. البته سنجش زیست‌پذیری مکان‌ها بدون در نظر گرفتن دانش و فرهنگ محلی امری امکان‌ناپذیر است. زیست‌پذیری به معنای توان و قابلیت یک مکان برای تأمین نیازهای زیستی ساکنان اعم از مادی و غیرمادی در جهت ارتقای کیفیت زندگی و ایجاد بستر شکوفایی توانمندی‌های عموم ساکنان است (خراسانی، ۱۳۹۲).

قابل توجه اینکه راهبردهای متفاوت و گوناگونی می‌تواند برای زیست‌پذیری جامعه‌ی عشایری لحاظ شود که گردشگری به عنوان راهبرد زیست‌پذیری جامعه‌ی عشایری در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. گردشگری عشایری سفری است مسئولانه به منابع طبیعی که حافظ محیط زیست بوده و باعث بهبود کیفیت زندگی عشایر می‌شود و حداقل آسیب را به مراتع و فرهنگ منطقه وارد می‌کند. این شکل از گردشگری، فعالیت‌های فراغتی انسان را عمدتاً در طبیعت امکان‌پذیر می‌سازد و مبتنی بر مسافرت‌های توأم با خرید محصولات جوامع محلی، برداشت‌های فرهنگی، معنوی و... از جامعه عشایری است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹). گردشگری عشایری رویکردی جدید در مراتع بوده که در سال‌های اخیر مطرح شده است. در این نوع از گردشگری؛ گردشگران میتوانند در یک دوره زمانی معین در پهنه و قلمرو زیستی گروه‌های ایل‌رو و کوچ‌رو به سفر بپردازند. این نوع از گردشگری شامل گردشگرانی است که به دنبال تماس چهره به چهره با مردم بومی و محلی هستند و نیز علاقمند به تجربه مستقیم فرهنگ عشایر می‌زبان هستند. تحقیقات نشان داده است که آشنایی با فرهنگ، خلق و خوی و نحوه زندگی عشایر از مهمترین جاذبه‌های گردشگری عشایر بشمار می‌رود (Shekari et al., 2022). در طی دهه‌های گذشته بهبود معیشت پایدار مردم عشایر مورد توجه زیادی قرار گرفته و به عنوان یکی از اهداف اصلی توسعه‌ی پایدار مطرح بوده است. یکی از رهیافت‌های اصلی برای بهبود معیشت عشایر توسعه‌ی گردشگری عشایری است.

ساختار جمعیتی کشور ایران طی سالیان اخیر تفاوت زیادی داشته است و طی آن جمعیت شهری ایران با رشد بالایی که داشته است در حدود ۶۱ درصد، زندگی روستایی ۳۳ و جمعیت عشایری نیز برابر با ۶ درصد بوده است (محبی میمن‌دی، ۱۴۰۲). سه استان به‌هم‌پیوسته فارس، چهارمحال و بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد بیش از ۳۵ درصد از عشایر ایران را در خود جای داده‌اند (رباحی و همکاران، ۱۳۹۲)؛ استان چهارمحال و بختیاری دارای بیشترین روستاهای اسکان عشایری است و ساماندهی عشایر این استان تحت

دو مقوله سازمان‌دهی عشایر اسکان نیافته و ساماندهی عشایر اسکان‌یافته در کانون‌های اسکان (حمایتی و هدایتی) مورد توجه قرار گرفته است (نوروزی و محمودیان، ۱۳۹۴).

امروزه جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان، کمبود خدمات و امکانات بهداشتی-درمانی، اداری، رفاهی و آموزشی را اصلی‌ترین عامل عدم توسعه‌یافتگی نواحی روستایی و عشایری عنوان کرده‌اند. این گروه معتقدند که نواحی مذکور به دلیل آنکه نمی‌توانند با سطح خدمات و امکانات در شهرها برابری نمایند، به ناچار جمعیت نواحی روستایی و عشایری با هدف دسترسی بهتر به خدمات و امکانات، می‌بایست به سوی شهرها مهاجرت کنند (منظم اسماعیل‌پور و همکاران، ۱۳۹۷).

این در حالیست که دیدنیهای زندگی کوچ‌نشینی می‌تواند جذابیت‌های بسیاری برای گردشگران داخلی و خارجی داشته باشد و به صنعت گردشگری کشور کمک کند. در این میان گردشگری عشایری می‌تواند ابزاری مناسب برای احیای نواحی عشایری و توسعه گردشگری در مناطق اسکان عشایر باشد (نجفی پور و بلاغی اینالو، ۱۳۹۸).

با توجه به استقرار عشایر کشور در مناطق مختلف با شرایط متنوع آب و هوایی و تنوع جاذبه‌های فرهنگی، این ظرفیت وجود دارد تا با شناسایی جایگاه گردشگری در عرصه‌های حضور عشایر، فرصت‌های مناسبی برای جامعه عشایری فراهم شود تا از این امکانات برای توسعه پایدار خود بهره‌برداری نمایند. از آنجا که نواحی عشایری عموماً از سطوح وسیع فقر درآمدی، سطوح کم فعالیت‌های اقتصادی غیرزراعی و دامپروری، توسعه کم زیرساخت‌ها، کاهش جمعیت، کاهش نیروی کار و نبود سیاست توسعه‌ای مشخص رنج می‌برد، از نظر بسیاری از شاخص‌های توسعه و دسترسی به خدمات، شکاف بزرگی بین این جامعه و جوامع شهری و روستایی کشور وجود دارد (رضایی، ۱۳۹۷).

لذا این تحقیق در صدد است به بررسی نقش گردشگری عشایری در بهبود زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایر بپردازد؛ تا ضمن سازماندهی و ساماندهی ساختار اقتصادی و اجتماعی و فراهم آوردن زمینه بهره‌مندی از حداقل امکانات رفاهی و بهبود زیست‌پذیری این جوامع از طریق گسترش خدمات تولیدی، رفاهی، اجتماعی و زیربنایی و از سوی دیگر شناخت جامعی از شرایط زندگی آنها فراهم آورد.

مبانی نظری

گردشگری از دیرباز مورد توجه بشر بوده است. این فعالیت در اواسط قرن بیستم با گسترش وسایل نقلیه شخصی و موتوری گسترش یافت، به طوری که از سال ۱۹۴۵ به بعد رشد فزاینده‌ای داشته است. این صنعت امروزه به جهت پیشرفت در فناوری‌های سفر، احیا و توجه به جاذبه‌ها یکی از سه صنعت بزرگ دنیا می‌باشد (آزاد و شورمیچ، ۱۳۹۶). صنعت گردشگری به عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغالزایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند. صنعت گردشگری امروزه به قدری در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را "صادرات نامریی" نام نهاده‌اند و اغلب به عنوان یک کلید برای رشد اقتصادی در کشورهای مختلف استفاده شده است (رضایی، ۱۳۹۷). این صنعت دربردارنده تمامی پدیده‌ها و روابط حاصل از تعامل گردشگران، عرضه‌کنندگان و فروشندگان محصولات گردشگری، دولت‌ها و جوامع میزبان، در فرایند جذب و پذیرایی از گردشگران است (فرامرزی و فرامرزی، ۱۳۹۵)..

گردشگری عشایری سفری است مسئولانه به منابع طبیعی که حافظ محیط زیست بوده و باعث بهبود کیفیت زندگی عشایر می‌شود و حداقل آسیب را به مراتع و فرهنگ عشایر وارد می‌کند (انصاری و همکاران، ۱۳۹۸). به هر حال، مناسبات بین گردشگری و محیط هم‌اساسی و هم بسیار پیچیده است. میان این دو، وابستگی متقابلی وجود دارد که در اصطلاح به آن هم‌زیستی می‌گویند. این هم

زیستی به زبان ساده بدین معناست که گردشگری توسعه‌ی خود را مرهون محیط‌های با کیفیت بالا است، بنابراین آن محیط‌ها نیز باید از سطوح بالای حفاظت برخوردار شوند تا ارزش خود را به عنوان منابع گردشگری حفظ کنند (رحمانی فیروزجاه و همکاران، ۱۳۹۴).

امروزه زیست‌پذیری مهم‌ترین عاملی است می‌تواند به ماندگاری جمعیت در مناطق کمک شایانی نماید. زیست‌پذیری که معادل عبارت انگلیسی Livability است در فرهنگ آکسفورد به معنای (دارای ارزش زندگی) تعریف شده است. در فرهنگ لغت وبستر زیست‌پذیری به عنوان مناسب بودن برای انسان تعریف شده است (Roohipour et al., 2019). اصطلاح زیست‌پذیری از دهه ۱۹۸۰ تاکنون مورد استفاده قرار گرفته است، و قبل از این در ادبیات وجود نداشته است و به کیفیت زندگی، استاندارد زندگی و یا رفاه عمومی در یک منطقه اشاره داشته است. مفهوم زیست‌پذیری برای ارزیابی عملکرد مناطق از لحاظ سطوح زندگی که برای ساکنان فراهم کرده است استفاده می‌شود که از بهترین سطح زندگی تا بدترین سطح زندگی را در بر می‌گیرد (Mastura et al., 2017). بر این اساس زیست‌پذیری یک مفهوم کلی است که با تعدادی مفاهیم و اصطلاحات دیگر مانند پایداری، کیفیت زندگی، کیفیت مکان و اجتماع‌های سالم در ارتباط است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹). زیست‌پذیری مناطق در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی قابلیت زندگی و به عنوان ویژگی‌های فیزیکی جامعه، نحوه طراحی، توسعه و حفاظت از آن تعریف می‌شود (Burton, 2014). مناطق زیست‌پذیر مکان‌هایی برای زندگی اجتماعی، ارتباط و گفتگو هستند (منظم اسماعیل پور و همکاران، ۱۳۹۷).

هدف پژوهش حاضر بررسی مفهوم، ابعاد و مولفه‌های زیست‌پذیری روستایی است. این تحقیق از این رو از اهمیت خاصی برخوردار است که تا زمانی که روستاهای کشور فاقد مولفه‌های مورد تایید زیست‌پذیری باشند برگرداندن جمعیت به مناطق روستایی و عشایری شدنی نخواهد بود و زمانیکه روستاها زیست‌پذیر شوند این مسئله می‌تواند منجر به توسعه مناطق روستایی و مناطق اسکان عشایر به طور خاص و توسعه کشور به طور عام گردد. در این بین گردشگری عشایری می‌تواند یکی از گزینه‌های مناسب برای کسب درآمد و ایجاد شغل و ایجاد تغییرات مثبت در درآمد عشایری در نظر گرفته شده و توسعه گردشگری عشایری منجر به بهبود زیست‌پذیری مناطق روستایی و عشایری گردد. از آنجا که استان چهارمحال و بختیاری یکی از مناطق برجسته در زمینه اسکان عشایر در کشور است لذا این تحقیق به بررسی نقش گردشگری عشایری در بهبود زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایر این استان می‌پردازد.

وضعیت شاخص زیست‌پذیری جهانی ۲۰۲۳

شاخص زیست‌پذیری EIU^۱ چالش‌های موجود در سبک زندگی و استاندارد زندگی افراد را در ۱۷۳ شهر در سراسر جهان مورد بررسی و سنجش قرار می‌دهد. شایان ذکر است که میانگین نمره زیست‌پذیری در سال ۲۰۲۳ با بازگشت به نظم و روتین جهانی و عبور از همه‌گیری کووید-۱۹ و مراقبت‌های بهداشتی و آموزش بهتر در کشورهای در حال توسعه به بالاترین سطح در ۱۵ سال گذشته رسیده است.

نحوه نمره دهی زیست‌پذیری در سال ۲۰۲۳

مفهوم زیست‌پذیری ساده است: این مفهوم به دنبال ارزیابی این مسئله است که کدام مکان‌ها در سراسر جهان بهترین یا بدترین شرایط زندگی را فراهم می‌کنند. ارزیابی زیست‌پذیری طیف وسیعی از کاربردها را شامل می‌شود؛ از جمله اینکه امکان مقایسه بین

مکانهای مختلف را مهیا می‌سازد. جهت بررسی وضعیت زیست‌پذیری مکانهای مختلف پنج دسته کلی از شاخصها ارائه شده‌اند که عبارت از: ثبات، مراقبت‌های بهداشتی، فرهنگ و محیط زیست، آموزش و زیرساخت می‌باشند. هر عامل در یک شهر به عنوان قابل قبول، قابل تحمل، ناراحت کننده، نامطلوب یا غیر قابل تحمل اندازه گیری می‌شود.

شرح رتبه بندی

امتیاز ۸۰-۱۰۰ نشان از وضعیت مطلوب استانداردهای زندگی دارد؛ ۷۰-۸۰ زندگی روزمره به طور کلی خوب است، اما برخی از جنبه های زندگی ممکن است مستلزم توجه باشد؛ ۶۰-۷۰ عوامل منفی بر زندگی روزمره تأثیر دارند؛ ۵۰-۶۰ زیست پذیری به طور قابل ملاحظه‌ای محدود است؛ و ۵۰ یا کمتر بیشتر جنبه های زندگی به شدت محدود شده است. جدول (۱) شاخصهای زیست پذیری جهانی و وزنهای هر شاخص را مشخص مینماید.

جدول (۱) شاخصهای زیست پذیری جهانی در سال ۲۰۲۳

ابعاد و اوزان زیست‌پذیری		
۱. ثبات (۲۵٪) - شیوع جرایم خرد - شیوع جرایم خشن - تهدید ترور - تهدید درگیری نظامی - تهدید ناآرامی/درگیری مدنی	۲. مراقبت‌های بهداشتی (۲۰٪) - در دسترس بودن مراقبت‌های بهداشتی خصوصی - کیفیت مراقبت‌های بهداشتی خصوصی - در دسترس بودن داروهای بدون نسخه - کیفیت مراقبت‌های بهداشتی عمومی - در دسترس بودن مراقبت‌های بهداشتی عمومی - شاخص‌های بهداشت عمومی	۳. فرهنگ و محیط زیست (۲۵٪) - رطوبت/دما - ناراحتی آب و هوا برای مسافران - سطح فساد - محدودیت‌های اجتماعی یا مذهبی - سطح سانسور - در دسترس بودن خدمات ورزشی - در دسترس بودن خدمات فرهنگی - غذا و نوشیدنی - کالاهای و خدمات مصرفی
۴. آموزش (۱۰٪) - در دسترس بودن آموزش خصوصی - کیفیت آموزش خصوصی - شاخص‌های آموزش عمومی	۵. زیرساخت (۲۰٪) - کیفیت شبکه راه - کیفیت حمل و نقل عمومی - کیفیت لینک‌های بین‌المللی - در دسترس بودن مسکن با کیفیت خوب - کیفیت تامین انرژی - کیفیت تامین آب - کیفیت مخابرات	

(EIU, 2023)

با مطالعه شاخص‌های فوق مشخص می‌شود که این شاخص جهانی برخی از جنبه‌های کلیدی زیست‌پذیری را مد نظر قرار نداده است؛ از آن‌جمله بعد اقتصادی زیست‌پذیری است که به نظر می‌رسد به دلیل آنکه شاخصهای مذکور در کشورهایی با دغدغه کمتر اقتصادی انتخاب شدند، لذا این مبحث که مهمترین و کلیدی‌ترین بعد زیست‌پذیری است مغفول مانده است.

مرور منابع و پیشینه تحقیق

یاری حصار و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیق خود برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری عشایری را با استفاده از مدل SWOT ارائه داده‌اند. آنها در این تحقیق به این نتایج دست یافتند که بررسی یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با استفاده از نقاط قوت و فرصت گردشگری در این روستا می‌توان نقاط ضعف را کاهش داد و در نهایت استراتژی‌های رقابتی-تهاجمی (SO) «تأکید بر توسعه گردشگری طبیعی به دلیل وجود مزیت‌های نسبی، شناسایی و بهره‌گیری از جاذبه‌ها، فرآورده‌ها و دیگر مزیت‌های نسبی گردشگری این منطقه، ایجاد هماهنگی بین نهادها به منظور یکپارچه‌سازی کارکردهای گردشگری روستایی، زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش خصوصی و ...» تدوین شد.

میرواحدی و اسفندیاری (۱۳۹۵) در تحقیق خود به بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری در جامعه عشایر قشقایی ایران پرداخته‌اند. آنها در این تحقیق به این نتایج دست یافتند که تمام اجزای زندگی عشایری پتانسیلی برای کارآفرینی گردشگری هستند. همچنین براساس نتایج مصاحبه‌ها گردشگری عشایری موجب اشتغالزایی، احیای پوشاک، مهارت‌های تولید سنتی و صنایع‌دستی می‌شود؛ اما مشاهدات نشان داد که گردشگری عشایری برخلاف انتظار موجب اشتغالزایی و کسب درآمد نشده است. همچنین گردشگری عشایری بر احیای پوشاک، صنایع‌دستی و تولیدات بومی تأثیر چندانی نداشته است.

مرادی و اکبرپور (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان "واکاوی زیست‌پذیری روستاهای پیراشهری (مورد مطالعه: دهستان درودفرمان، شهرستان کرمانشاه) به مفهوم زیست‌پذیری در مناطق پیرامون شهر پرداختند. همچنین برای رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر وضعیت زیست‌پذیری از مدل آنتروپی‌شانون و کوپراس استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که وضعیت زیست‌پذیری در روستاهای دهستان درودفرمان در سطح پایینی قرار دارد و همچنین روستاهای این دهستان در سه سطح مطلوب، متوسط و نامطلوب رتبه‌بندی شدند که روستاهای دهپهن، شهرک‌صنعتی-فرمان، بیجان، گاکیه و موریان شرایط مطلوب‌تری نسبت به بقیه روستاها داشته و مابقی چندان شرایط مساعدی نداشتند.

توفیقیان و همکاران (۱۴۰۱)، در تحقیقی با عنوان "سنجش سطوح زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایری" ابعاد، مؤلفه‌ها و نماگرهای زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایری را شناسایی نمودند. این ابعاد عبارت از: محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی-فضایی بودند که در این بین بعد آموزشی مد نظر قرار گرفته است.

علیزاده (۱۴۰۲)، در مطالعه‌ای به بررسی اثرات اسکان بر معیشت پایدار عشایر در بخش مرکزی شهرستان داراب پرداخت؛ یافته‌های ایشان نشان داد که بین وضعیت سرمایه معیشتی عشایر ساکن و عشایر کوچرو تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، موضوعی که به نظر می‌تواند مد نظر سایر محققان قرار گیرد.

غزالی و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای به بررسی اثربخشی راهبردهای مدیریت معیشت در کاهش اثرات خشکسالی و بهبود زیست‌پذیری خانوارهای دامدار پرداختند. یافته‌های ایشان نشان می‌دهد که تنوع معیشت می‌تواند فقر خانوار را کاهش دهد و مراتع را در وضعیت نسبتاً بهتری حفظ کند. با این حال، با توجه به تفاوت‌های موجود در دارایی‌های معیشتی، هیچ استراتژی معیشتی منحصر به فردی که به طور همزمان هم مزیت‌های اقتصادی بهینه و هم پایداری زیست‌محیطی را فراهم کند؛ ارائه نشده است. که از جمله محدودیت‌های تحقیق مورد نظر بشمار می‌رود (Ghazali et al., 2022).

شکاری و همکاران (۲۰۲۲)، در تحقیقی دیگر تحت عنوان "تاب‌آوری معیشت عشایر از طریق گردشگری" بیان کردند که در دهه‌های اخیر، تغییرات جهانی منجر به تنش در سیستم‌های اجتماعی-اکولوژیکی شده است. در نتیجه امرار معاش و تاب‌آوری به یک دغدغه جدی برای مدیران و محققان تبدیل شده است. این تغییرات تأثیر منفی بر روی تاب‌آوری معیشتی جوامع عشایری ایران

نیز داشته است و این مطالعه به دنبال بررسی چگونگی توسعه گردشگری به عنوان راهکاری جهت بهبود وضعیت معیشتی عشایر بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که توسعه گردشگری از طریق بهبود تاب‌آوری، معیشت عشایر را تقویت می‌کند (Shekari et al., 2022). از جمله محدودیتهای تحقیق حاضر آن است که به آموزشهای مرتبط با گردشگری عشایری و تاثیر آن بر بهبود معیشت آنان نپرداخته که این تحقیق در صدد پر کردن این خلا مطالعاتی نیز هست.

لیندا واتی و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای با عنوان "پتانسیل توسعه گردشگری عشایری مبتنی بر جامعه: بینش از سه مطالعه موردی در یوگیاکارتا" به این نتیجه رسیدند که همه این مکان‌ها دارای امکانات رفاهی، جذابیت، و دسترسی به عنوان فرصتی برای گردشگری عشایری هستند. با این حال، اصول اولیه گردشگری اجتماع محور هنوز محقق نشده است و وضعیت کیفیت زندگی، زیست پذیری و یا حتی سرمایه‌های معیشتی مناطق مورد مطالعه به طور دقیق ارزیابی نشده است (Lindawati et al., 2021).

در تحقیقی با عنوان "اسکان غیررسمی عشایر فولانی در منطقه اوگبوموسو، نیجریه" این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که اسکان غیررسمی یکی از ویژگی‌های عشایر است. این امر در تجلی فضایی اسکان عشایر در منطقه اوگبوموسو آشکار شد. با این حال، این مطالعه توجیه می‌کند که زیرساخت‌های داخل منطقه عمدتاً با جامعه روستایی مشترک است. برخی از امکانات به راحتی برای استفاده در دسترس نبودند و کارایی نداشتند. بنابراین این مطالعه توسعه طرح مساکن عشایر میتواند مشکل‌گشا باشد. این تحقیق فقط به بحث کالبدی زیست‌پذیری پرداخته است و سایر جنبه‌ها مغفول مانده است (ABOLADE et al., 2019).

در تحقیقی دیگر با عنوان "یک تکنیک تحلیلی اکتشافی برای اندازه‌گیری زیست‌پذیری مبتنی بر مکان" نگارندگان به این نتیجه رسیدند که شکی نیست که رشد سریع تعداد ساکنان در منطقه می‌تواند به شدت بر شرایط حوزه عمومی تأثیر بگذارد، به عنوان مثال مکان‌هایی که مردم به طور طبیعی با یکدیگر و جامعه خود در تعامل هستند میبایست قابل زندگی باشد. بنابراین، اندازه‌گیری صحیح شاخص زیست‌پذیری برای یک برنامه‌ریزی صحیح ضروری به نظر میرسد؛ این تحقیق از مولفه‌های حمل و نقل، خدمات، شغل، خانه، محله و اوقات فراغت، به عنوان عوامل تعیین‌کننده زیست‌پذیری استفاده کرده است (Namazi et al., 2012).

چارچوب مفهومی پژوهش

با مطالعه شاخصهای زیست‌پذیری به این نتیجه رسیدیم که هیچیک از شاخصها به بررسی زیست‌پذیری عشایر در مناطق اسکان تحت تاثیر گردشگری عشایری نپرداخته است و این مطالعه میتواند گامی نوین در این زمینه باشد.

لذا بر اساس مطالعات قبلی و میدانی بعمل آمده چارچوب زیر که شامل ابعاد آموزشی (شامل: آموزش فعالیتهای عشایری؛ بالا بردن سطح اطلاعات مردم در مورد زندگی عشایری؛ آموزش حفاظت از محیط روستا به گردشگران؛ دسترسی به آموزشهای مناسب در زمینه گردشگری عشایر؛ آموزش مهارت‌های تخصصی گردشگری عشایری جهت نیل به توسعه روستایی پایدار؛ دسترسی به آموزشهای عمومی؛ جذب افراد با سطح سواد بالا برای انجام فعالیتهای مرتبط با گردشگری عشایر؛ اقتصادی (شامل: افزایش تقاضا برای محصولات محلی؛ افزایش درآمد از طریق نمایش آداب و رسوم و صنایع دستی؛ ایجاد فرصتهای شغلی جدید؛ تنوع بخشی منابع معیشتی عشایر؛ ایجاد انگیزه در بهبود وضعیت اشتغال؛ بازاریابی محصولات عشایر؛...)؛ اجتماعی - فرهنگی (شامل: ترویج هنر و صنایع دستی؛ ترویج سنت‌ها و آداب و رسوم محلی؛ بهبود کیفیت زندگی به طور کلی؛ دیده شدن بازیهای بومی و محلی؛ حضور و نقش بیشتر زنان در جامعه؛ جذب شاغلان ماهر و صلاحیت‌دار در گردشگری به منطقه اسکان؛ ایجاد تنوع و ارتقاء کیفیت در صنایع دستی و ...)، زیست محیطی (شامل: حفظ مراتع و جلوگیری از تخریب آنها؛ بهسازی چشمه‌های موجود؛ بالا بردن کیفیت محیط‌زیست؛ کاهش تلفات و سوءتغذیه دام‌ها؛ ثبت حقوقی منابع تامین آب؛ بهینه‌سازی مصرف انرژی و بهبود آب و هوای

مناسب) و کالبدی فضایی(شامل: دسترسی به امکانات رفاهی؛ دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی؛ بهبود تفرجگاه‌ها و آبناها؛ بهبود دسترسی به امکانات تفریحی؛ بهبود دسترسی به خدمات اداری؛ دسترسی به وسایل حمل و نقل؛ بهبود دسترسی به آب و اینترنت و...) میباشد، ارائه شده‌است، که میتواند چارچوبی جامع جهت سنجش بهبود زیست‌پذیری مناطق روستایی و عشایری تحت تاثیر گردشگری عشایری باشد.

شکل (۱) چارچوب مفهومی بهبود زیست‌پذیری عشایر تحت تاثیر گردشگری عشایر
(منبع: یافته‌های پژوهش)

روش تحقیق

دیدگاه کلی حاکم بر این تحقیق با توجه به ماهیت و نوع پژوهش، دیدگاه کمی است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها از نوع تحقیقات میدانی و از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها و قابلیت تعمیم از نوع پژوهش‌های پیمایشی است. بهبود زیست‌پذیری عشایر بر اساس گردشگری عشایری در نتیجه کنش متقابل بین ۵ عامل اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی، کالبدی-فضایی و آموزشی شکل میگیرد. در این پژوهش همه عوامل مورد مطالعه قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش عشایر مستقر در کانونهای اسکان عشایر در استان چهارمحال و بختیاری شهرستان‌های اردل، کیار، بروجن و کوهرنگ بودند؛ تعداد کل جامعه آماری ۳۱۰۲ خانوار و تعداد نمونه بنا به جدول مورگان ۲۴۶ خانوار تعیین گردید. که جمعیت خانوارهای ساکن در شهرستانهای مذکور به ترتیب ۷۰۴؛ ۹۲۷ و ۱۰۰۱ و ۴۷۰ خانوار و نمونه آماری مورد نظر عبارت از ۵۶؛ ۷۳؛ ۷۹ و ۳۷ خانوار بودند. نمونه‌ها به صورت تصادفی انتخاب شدند (جدول ۲).

جدول (۲) کانون‌های اسکان عشایر استان چهارمحال و بختیاری؛ نمونه و جامعه آماری

شهرستان	تعداد خانوار	تعداد نمونه
اردل	۷۰۴	۵۶
کیار	۹۲۷	۷۴
بروجن	۱۰۰۱	۷۹
کوه‌رنگ	۴۷۰	۳۷
مجموع	۳۱۰۲	۲۴۶

در این تحقیق روایی محتوایی و ظاهری ابزار تحقیق با استفاده از نظرات پانلی از متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه تهران مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت. پایایی یا قابلیت اعتماد یکی از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است. جهت بررسی پایایی ابزار تحقیق آلفای کرونباخ مورد استفاده قرار گرفت و مقدار آلفای کرونباخ کلیه قسمت‌های پرسش‌نامه ۰/۸ یا بیش از این مقدار بود (جدول ۳)؛ که قابل قبول ارزیابی گردید (George and Mallery, 2003).

جدول (۳) مقادیر آلفای کرونباخ عوامل شاکله‌های بهبود زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایر

متغیرها	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ	تفسیر
اجتماعی-فرهنگی	۲۷	۰/۸۷	خوب
اقتصادی	۱۴	۰/۹۱	عالی
زیست‌محیطی	۷	۰/۸۸	خوب
کالبدی-فضایی	۱۱	۰/۹۱	عالی
آموزشی	۹	۰/۹۴	عالی

منبع: یافته‌های تحقیق

فرضیه‌های این تحقیق در جدول (۴) ارائه شده‌اند؛ که نشان از مطالعه وضعیت موجود ابعاد تشکیل‌دهنده بهبود زیست‌پذیری عشایر و مقایسه این ابعاد با یکدیگر دارد و از طرفی تاثیر شرکت و یا عدم شرکت در دوره‌های آموزشی - ترویجی در خصوص گردشگری عشایر را در بهبود زیست‌پذیری را مقایسه می‌نماید.

جدول (۴) فرضیات مقایسه‌ای

فرضیه‌ها	الگوی ریاضی	آزمون
وضعیت موجود ابعاد تشکیل‌دهنده بهبود زیست‌پذیری عشایر از متوسط بالاتر است	$H0: \mu < 3$ $H1: \mu \geq 3$	t تک نمونه‌ای
بین شرکت یا عدم شرکت در دوره‌های آموزشی - ترویجی در خصوص گردشگری عشایر از نظر بهبود زیست‌پذیری عشایر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.	$H0: \mu_1 = \mu_2$ $H1: \mu_1 \neq \mu_2$	t مستقل
بین ابعاد مختلف شاکله‌های بهبود زیست‌پذیری عشایر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.	$H0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \mu_4 = \mu_5$ $H1: \mu_1 \neq \mu_2 \neq \mu_3 \neq \mu_4 \neq \mu_5$	F تکراری

یافته‌های تحقیق

بر اساس یافته‌های تحقیق میانگین سنی افراد مورد مطالعه حدود ۵۲ سال بود؛ کمترین سن پاسخگویان ۲۷ و بیشترین سن آنان ۷۲ سال بود. ۷۵ درصد آنان مرد بودند؛ بیشتر آنان متأهل بودند (۹۳/۱ درصد)؛ اکثر پاسخگویان ساکن بروجن بودند؛ سطح تحصیلات

اکثریت آنان زیر دیپلم بود؛ اکثریت آنان درآمد ماهانه از محل گردشگری عشایر بین پنج تا پانزده میلیون تومان داشتند؛ حداقل درآمد آنان صفر و حداکثر هفتاد میلیون تومان بود. پس‌انداز سالانه خانوار اکثراً کمتر از ده میلیون تومان بود؛ تعداد اعضای شاغل خانوار اکثراً بین ۲ تا ۴ نفر بود؛ فاصله زمانی محل اسکان از شهر اکثریت بین ۴۰-۶۰ دقیقه بود؛ ارائه محصولات عشایری مهمترین جاذبه گردشگری عشایر بود؛ سابقه اسکان اکثریت ایشان بین ده تا بیست سال بود؛ اکثر آنان از هیچ ارگانی کمک دریافت نمی‌کردند و در دوره‌های آموزشی-ترویجی مرتبط شرکت نمی‌نمودند. در میان افرادی که در دوره‌های آموزشی-ترویجی در خصوص گردشگری عشایر شرکت می‌کردند میانگین ساعات شرکت در کلاس حدود چهار ساعت بود (جدول ۵).

جدول (۵) خلاصه آمار توصیفی پاسخ‌دهندگان

متغیر	دامنه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
وضعیت سنی (سال)	زیر ۳۰	۲	۰/۸	۰/۸	۵۱/۷۹	۹/۷۴۴	۲۷	۷۲
	۳۱-۴۰	۴۳	۱۷/۵	۱۸/۳				
	۴۱-۵۰	۶۲	۲۵/۲	۴۳/۵				
	۵۱-۶۰	۹۵	۳۸/۶	۸۲/۱				
	بالتر از ۶۱	۴۴	۱۷/۹	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
تفکیک جنسیتی	زن	۶۳	۲۵/۶	-	-	-	-	-
	مرد	۱۸۳	۷۴/۴	-	-	-	-	-
وضعیت تاهل	متاهل	۲۲۹	۹۳/۱	-	-	-	-	-
	مجرد	۱۷	۶/۹	-	-	-	-	-
محل سکونت	بروجن	۸۰	۳۲/۱	-	-	-	-	-
	کیار	۷۴	۳۰/۱	-	-	-	-	-
	اردل	۵۵	۲۲/۸	-	-	-	-	-
	کوه‌رنگ	۳۷	۱۵	-	-	-	-	-
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-	-	-	-	-
	زیر دیپلم	۱۸۰	۷۳/۲	-	-	-	-	-
سطح تحصیلات	دیپلم	۶۲	۲۵/۲	-	-	-	-	-
	کارشناسی	۲	۰/۸	-	-	-	-	-
	کارشناسی‌ارشد	۲	۰/۸	-	-	-	-	-
	دکتری	-	-	-	-	-	-	-
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-	-	-	-	-
	زیر دیپلم	۱۸۰	۷۳/۲	-	-	-	-	-
درآمد خانوار از محل گردشگری (تومان)	$5 \geq X$	۸۸	۳۵/۸	۳۵/۸	۴۳۴۴۳۰۸/۹۴۳	۷۱۳۷۵۰۸/۵۷۸	۰	۷۰۰۰۰۰۰
	$15 \geq X > 5$	۹۷	۳۹/۴	۷۵/۲				
	$20 \geq X > 15$	۴۳	۱۷/۵	۹۲/۷				
	$20 < X$	۱۸	۷/۳	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
پس‌انداز سالانه خانوار (میلیون تومان)	$10 \geq X$	۱۵۴	۶۲/۶	۶۲/۶	۱۴۷۱۹۵۱۲/۲۲	۲۴۴۲۸۱۲۴/۱۵	۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
	$20 \geq X > 10$	۳۸	۱۵/۴	۷۸				
	$30 \geq X > 20$	۲۱	۸/۵	۸۶/۶				

متغیر	دامنه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
	$30 < X$	۳۳	۱۳/۴	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
تعداد اعضای خانوار (نفر)	$3 \geq$	۳۷	۱۵	۱۵	۵	۱/۸۰	۲	۱۶
	۴-۶	۱۷۴	۷۰/۷	۸۵/۸				
	۷-۸	۳۱	۱۲/۶	۹۸/۴				
	$9 \leq$	۴	۱/۶	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
تعداد اعضای شاغل خانوار (نفر)	$1 \geq$	۸۷	۳۵/۴	۳۵/۴	۱/۸۲	۰/۹۴۶	۰	۷
	۲-۴	۱۵۵	۶۳	۹۸/۴				
	$5 \leq$	۴	۱/۶	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
فاصله زمانی از شهر (دقیقه)	$20 \geq$	۴۷	۱۹/۱	۱۹/۱	۷۴/۵۰	۷۷/۷۸	۸	۳۰۰
	$40 \geq X > 20$	۶۴	۲۶	۴۵/۱				
	$60 \geq X > 40$	۵۳	۲۱/۵	۶۶/۷				
	$80 \geq X > 60$	۲۱	۸/۵	۷۵/۲				
	$80 <$	۶۱	۲۴/۸	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
تعداد سال‌های سکونت در منطقه اسکان یافته	کمتر از ۱۰	۴۲	۱۷/۱	۱۷/۱	۳۰/۶۶	۱۸/۰۲	۲	۶۵
	۱۱-۲۰	۴۳	۱۷/۵	۳۴/۶				
	۲۱-۳۰	۲۱	۸/۵	۴۳/۱				
	۳۱-۴۰	۶۶	۲۶/۸	۶۹/۹				
	۴۱-۵۰	۱۹	۷/۷	۷۷/۶				
	بالاتر از ۵۱	۵۵	۲۲/۴	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
انواع جاذبه‌های گردشگری عشایر	محصولات عشایری	۱۱۷	۴۷/۶					
	محصولات کشاورزی و صنایع دستی	۶۶	۲۶/۸					
	کوهنوردی و سنگنوردی	۳۹	۱۵/۹					
	ماهگیری و آبخار	۲۴	۹/۸					
	کل	۲۴۶	۱۰۰					
سابقه فعالیت گردشگری عشایر (سال)	$10 \geq$	۸۹	۳۶/۲	۳۶/۲	۱۸/۵۳	۱۴/۰۳	۱	۶۵
	$20 \geq X > 10$	۵۶	۲۲/۸	۵۸/۹				
	$30 \geq X > 20$	۶۲	۲۵/۲	۸۴/۱				
	$40 \geq X > 30$	۲۲	۸/۹	۹۳/۱				
	$40 <$	۱۷	۶/۹	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
سابقه اسکان (سال)	$10 \geq$	۸۱	۳۲/۹	۳۲/۹	۱۶/۹۴	۱۳/۰۱	۱	۷۰

متغیر	دامنه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
	$20 \geq X > 10$	۹۳	۳۷/۸	۷۰/۷				
	$30 \geq X > 20$	۴۱	۱۶/۷	۸۷/۴				
	$40 \geq X > 30$	۲۱	۸/۵	۹۵/۹				
	$40 <$	۱۰	۴/۱	۱۰۰				
	کل	۲۴۶	۱۰۰	-				
	امور عشایر	۵۰	۲۰/۳					
	ارگان‌های مردمی	۴۷	۱۹/۱					
	هیچ ارگانی	۹۳	۳۷/۸					
	کل	۲۴۶	۱۰۰					
	شرکت در دوره‌های آموزشی_ترویجی	۲۲۰	۸۹/۴					
	بله	۲۶	۱۰/۶		۱/۳۵	۴/۳۲	۰	۲۰
	$10 \geq$	۲۲۷	۹۳/۸	۹۳/۸				
	۱۲	۲	۰/۸	۹۴/۶				
	۱۵	۶	۲/۵	۹۷/۱				
	۱۶	۲	۰/۸	۹۷/۹				
	۲۰	۵	۲/۱	۱۰۰				
	کل	۲۴۲	۱۰۰	-				
	کل ساعات شرکت در دوره‌های آموزشی_ترویجی در خصوص گردشگری عشایر	۲۲۲	۹۱/۷	۹۱/۷	۳/۵۳	۱۱/۴۱	۰	۶۰
	$20 \geq$	۶	۲/۵	۹۴/۲				
	۳۵-۲۱	۱۴	۵/۸	۱۰۰				
	بیشتر از ۳۵	۲۴۲	۱۰۰	-				

سازهای تشکیل‌دهنده بهبود زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایر

بهبود زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایر در قالب پنج بعد (اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی، کالبدی-فضایی و آموزشی) مورد ارزیابی قرار گرفت که در ادامه رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با هر بعد به طور مجزا آمده است. رتبه‌بندی هر یک از بعدها براساس میانگین تعیین شده است.

بعد اجتماعی-فرهنگی

نتایج بدست آمده از تحقیق در رابطه با رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط به بعد اجتماعی_فرهنگی از دیدگاه عشایر در جدول (۶) نشان داده شده است. همانطور که از نتایج مندرج قابل مشاهده است چهار گویه "ترویج هنر و صنایع دستی"، "ترویج سنت‌ها و آداب و رسوم محلی"، "بهبود کیفیت زندگی" و "دیدن شدن بازیه‌های بومی و محلی" دارای بالاترین رتبه بودند. در مقابل، از نظر پاسخگویان مورد مطالعه سه گویه "استفاده از کارمندان غیربومی جهت ارائه خدمات گردشگری"، "فرصتی برای انجام کار داوطلبانه در مکان‌های اسکان" و "تغییر در آداب و رسوم"، پایین‌ترین رتبه‌ها را داشتند (مقیاس شبه فاصله‌ای).

جدول (۶) رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد اجتماعی-فرهنگی از دیدگاه عشایر

رتبه	گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار
۱	ترویج هنر و صنایع دستی	۴/۳۴	۱/۱۳
۲	ترویج سنت‌ها و آداب و رسوم محلی	۳/۹۱	۰/۹۱
۳	بهبود کیفیت زندگی به طور کلی	۳/۸۹	۰/۹۹
۴	دیدن شدن بازیهای بومی و محلی	۳/۸۹	۱/۲۲
۵	حضور و نقش بیشتر زنان در جامعه	۳/۸۶	۱/۱۵
۶	جذب شاغلان ماهر و صلاحیت‌دار در گردشگری به منطقه اسکان	۳/۸۰	۱/۰۷
۷	ایجاد تنوع و ارتقاء کیفیت در صنایع دستی	۳/۷۲	۱/۰۲
۸	گذران اوقات شاد و متنوع برای گردشگر	۳/۷۲	۱/۳۳
۹	تجربه دامداری برای گردشگر	۳/۷۲	۱/۴۸
۱۰	امنیت فردی و اجتماعی	۳/۶۹	۱/۲۰
۱۱	وحدت بومی عشایر	۳/۶۵	۰/۹۹
۱۲	افزایش شور و نشاط در جامعه روستایی	۳/۶۰	۱/۳۲
۱۳	تعامل و مبادلات فرهنگی	۳/۵۹	۰/۹۶
۱۴	ارتباط با گردشگران	۳/۵۲	۱/۴۰
۱۵	امنیت و رعایت حقوق گردشگری	۳/۴۵	۱/۱۹
۱۶	افزایش رضایت جامعه‌ی محلی از میزان درآمد حاصل از گردشگری	۳/۴۳	۱/۰۱
۱۷	استفاده از کارمندان بومی جهت ارائه خدمات گردشگری	۳/۲۷	۱/۱۸
۱۸	دانش بومی و تکنولوژی نوین عشایر	۳/۲۰	۱/۰۶
۱۹	اهمیت به مکان‌های تاریخی و تالش در حفظ و نگهداری آن	۳/۱۵	۱/۲۲
۲۰	ترویج دانش بومی عشایر	۲/۷۶	۱/۰۸
۲۱	تغییر در آداب و رسوم	۲/۷۳	۰/۹۷
۲۲	افزایش جمعیت در مناطق اسکان	۲/۶۷	۱/۱۹
۲۳	کاهش مهاجرت به شهر	۲/۴۳	۱/۱۴
۲۴	فرصتی برای انجام کار داوطلبانه در مکان‌های اسکان	۲/۲۶	۱/۱۶
۲۵	استفاده از کارمندان غیربومی جهت ارائه خدمات گردشگری	۱/۸۰	۰/۹۳
	جمع کل	۳/۳۶	۱/۰۹

*بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵).

بعد اقتصادی

رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد اقتصادی نشان داد که گویه‌های "افزایش تقاضا برای محصولات محلی" و "افزایش درآمد از طریق نمایش آداب و رسوم و صنایع دستی" دارای بالاترین رتبه از دیدگاه عشایر مورد مطالعه بودند. همچنین دو گویه "کمک به توسعه سایر بخش‌های اقتصادی" و "افزایش پس‌انداز عشایر"، پایین‌ترین رتبه‌ها را داشتند (جدول ۷) (مقیاس شبه فاصله‌ای).

جدول (۷) رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد اقتصادی از دیدگاه عشایر

رتبه	گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار
۱	افزایش تقاضا برای محصولات محلی	۳/۶۶	۱/۲۵
۲	افزایش درآمد از طریق نمایش آداب و رسوم و صنایع‌دستی	۳/۳۸	۰/۹۹
۳	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	۳/۳۵	۱/۴۱
۴	تنوع بخشی منابع معیشتی عشایر	۳/۳۵	۱/۵۳
۵	ایجاد انگیزه در بهبود وضعیت اشتغال	۳/۰۷	۱/۱۱
۶	بازاریابی محصولات عشایر	۲/۹۵	۰/۹۲
۷	تشویق به سرمایه‌گذاری در ایجاد منابع جدید درآمدی	۲/۸۹	۰/۹۶
۸	کاهش نرخ بیکاری فصلی و دائمی	۲/۷۲	۰/۸۶
۹	درآمدزایی از طریق نمایش کاشت و برداشت گیاهان دارویی توسط عشایر	۲/۵۶	۰/۹۰
۱۰	کاهش هزینه‌های زندگی ناشی از اسکان	۲/۵۳	۰/۸۷
۱۱	کاهش فقر در منطقه	۲/۳۶	۰/۹۷
۱۲	تبدیل چرخه توسعه از بازدیدکنندگان محلی به بین‌المللی	۲/۲۰	۱/۱۵
۱۳	افزایش پس‌انداز عشایر	۲/۰۴	۱/۰۲
۱۴	کمک به توسعه سایر بخش‌های اقتصادی	۱/۹۹	۱/۰۶
جمع کل			۱/۰۷

*بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

بعد زیست‌محیطی

رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با زیست‌محیطی در جدول (۸) مندرج شده است. همانطور که مشاهده می‌شود گویه‌های "حفظ مراتع و جلوگیری از تخریب آن" و "بهبودی چشمه‌های موجود" بالاترین رتبه و گویه "بهبود آب و هوای مناسب منطقه" کمترین رتبه را در بین سایر گویه‌ها به خود اختصاص دادند (مقیاس شبه فاصله‌ای).

جدول (۸) رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با زیست‌محیطی از دیدگاه عشایر

رتبه	گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار
۱	حفظ مراتع و جلوگیری از تخریب آن	۴/۳۶	۰/۸۴
۲	بهبودی چشمه‌های موجود	۴/۱۸	۱/۰۴
۳	بالا بردن کیفیت محیط‌زیست	۳/۳۵	۱/۱۸
۴	کاهش تلفات و سوء‌تغذیه دام‌ها	۳/۲۶	۱/۱۵
۵	ثبت حقوقی منابع تامین آب	۳/۱۱	۱/۱۸
۶	بهبودی مصرف انرژی	۳/۰۷	۱/۰۹
۷	بهبود آب و هوای مناسب	۲/۷۴	۱/۱۷
جمع کل			۱/۰۹

*بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

بعد کالبدی - فضایی

رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد کالبدی-فضایی در جدول (۹) آمده است. بر مبنای اطلاعات کسب شده، دو گویه "دسترسی به امکانات رفاهی" و "دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی" دارای بالاترین رتبه و گویه "بهبود دسترسی به اینترنت" کمترین اولویت را از نظر عشایر بود (مقیاس شبه فاصله‌ای).

جدول (۹) رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد کالبدی-فضایی از دیدگاه عشایر

رتبه	گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار
۱	دسترسی به امکانات رفاهی	۳/۹۱	۱/۲۵
۲	دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی	۳/۵۴	۱/۰۷
۳	بهبود تفرجگاه‌ها و آب‌نماها	۳/۰۴	۱/۴۳
۴	بهبود دسترسی به امکانات تفریحی	۲/۹۷	۱/۶۵
۵	بهبود دسترسی به خدمات اداری	۲/۹۵	۱/۱۳
۶	دسترسی به وسایل حمل و نقل	۲/۹۲	۱/۲۰
۷	بهبود دسترسی به آب	۲/۸۰	۱/۱۱
۸	دسترسی به امکانات ورزشی	۲/۷۹	۱/۳۲
۹	بهبود دسترسی برق	۲/۷۲	۱/۲۵
۱۰	آموزش افراد به عنوان رابطین بهداشت عشایری	۲/۵۲	۱/۲۳
۱۱	بهبود دسترسی به اینترنت	۲/۳۶	۱/۲۷
	جمع کل	۲/۹۵	۱/۲۶

*بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

بعد آموزشی

نتایج بدست آمده از تحقیق در رابطه با رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد آموزشی از دیدگاه عشایر ساکن در مناطق اسکان در جدول (۱۰) نشان داده شده است. همانطور که از نتایج پیداست دو گویه "آموزش فعالیت‌های عشایری" و "بالا بردن سطح اطلاعات مردم در مورد زندگی عشایری" بالاترین رتبه و دو گویه "جذب افراد با سطح سواد بالا برای انجام فعالیت‌های مرتبط با گردشگری عشایر" و "افزایش تمایل به ادامه تحصیل در رشته‌های مرتبط با گردشگری عشایر" کمترین رتبه را به خود اختصاص دادند (مقیاس شبه فاصله‌ای).

جدول (۱۰) رتبه‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد آموزشی از دیدگاه عشایر

رتبه	گویه‌ها	میانگین*	انحراف معیار
۱	آموزش فعالیت‌های عشایری	۳/۵۱	۱/۳۳
۲	بالا بردن سطح اطلاعات مردم در مورد زندگی عشایری	۳/۳۹	۱/۴۶
۳	آموزش حفاظت از محیط روستا به گردشگران	۳/۱۷	۱/۲۴
۴	دسترسی به آموزش‌های مناسب در زمینه گردشگری عشایر	۲/۹۸	۱/۲۴
۵	آموزش مهارت‌های تخصصی گردشگری عشایری جهت نیل به توسعه روستایی پایدار	۲/۸۶	۱/۱۵
۶	آموزش‌های پرواربندی دام سبک و دامپروری	۲/۷۹	۱/۱۵
۷	دسترسی به آموزش‌های عمومی	۲/۶۱	۱/۱۲
۸	افزایش تمایل به ادامه تحصیل در رشته‌های مرتبط با گردشگری عشایر	۲/۴۸	۰/۹۲
۹	جذب افراد با سطح سواد بالا برای انجام فعالیت‌های مرتبط با گردشگری عشایر	۱/۵۴	۰/۷۵
	جمع کل	۲/۸۱	۱/۱۵

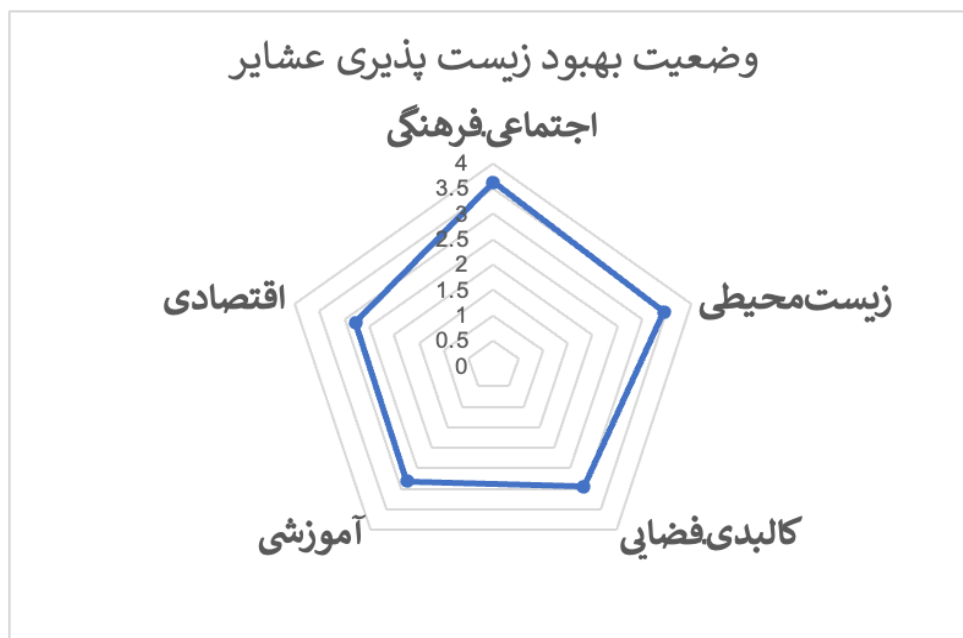
*بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

به منظور تعمیم نتایج نمونه به جامعه مورد مطالعه و بررسی وضعیت موجود ابعاد تشکیل‌دهنده بهبود زیست‌پذیری عشایر، آزمون t تک‌نمونه‌ای به کار گرفته شد. شایان ذکر است، با توجه به اینکه برای سنجش این ابعاد از طیف ۵ درجه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) استفاده شده بود، بنابراین، عدد ۳ که حد وسط طیف اشاره شده است، به عنوان میانگین مفروض (استاندارد) برای انجام مقایسه‌ها در نظر گرفته شد. همانطور که از نتایج مندرج در جدول (۱۱) پیداست، ابعاد اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی در سطح بالایی متوسط و ابعاد کالبدی-فضایی و آموزشی و اقتصادی، در سطح پایین متوسط بودند. همچنین همه ابعاد به جز بعد کالبدی-فضایی که دقیقاً در سطح متوسط بود؛ در سطح ۰/۰۱ دارای تفاوت معنی‌داری بودند.

جدول (۱۱) - نتایج حاصل از بررسی وضعیت ابعاد زیست‌پذیری در بین عشایر

ابعاد	میانگین (حسابی)	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	نتیجه (وضعیت ابعاد)
اجتماعی-فرهنگی	۳/۳۶۳	۱۳/۹۴۲	۰/۰۰۱	۰/۳۶۳	بالای متوسط
زیست‌محیطی	۳/۴۴۰	۱۳/۵۲۰	۰/۰۰۱	۰/۴۴۰	بالای متوسط
کالبدی-فضایی	۲/۹۵۵	-۱/۱۱۸	۰/۲۶۵	-۰/۰۴۴	پایین متوسط
آموزشی	۲/۸۱۵	-۴/۹۵۸	۰/۰۰۱	-۰/۱۸۴	پایین متوسط
اقتصادی	۲/۷۸۸	-۱۰/۴۷۰	۰/۰۰۱	-۰/۲۱۱	پایین متوسط

شکل زیر وضعیت استقرارپذیری ابعاد بهبود زیست‌پذیری عشایر منتج از گردشگری عشایر را به تصویر میکشد که در قالب نمودار تار عنکبوتی نیز نشان داده شده است (نمودار ۲).

نمودار (۲) نمایش وضعیت ابعاد بهبود زیست‌پذیری ناشی از گردشگری عشایر

نتایج آزمون t نشان داد که بین شرکت یا عدم شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی در خصوص گردشگری عشایر از نظر بهبود زیست‌پذیری عشایر تفاوت معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد (جدول ۱۲). بدین معنی که بین افرادی که در دوره‌های آموزشی شرکت کرده بودند با کسانی که در این دوره‌ها شرکت نداشتند، تفاوت معنی‌داری وجود داشت. بررسی میانگین گروه‌ها نشان داد که وضعیت بهبود زیست‌پذیری عشایر شرکت کننده در دوره‌های مرتبط؛ دارای میانگین بالاتری نسبت به گروهی بود که در دوره‌های مذکور شرکت نکردند. بنابراین می‌توان دریافت شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی بر بهبود زیست‌پذیری عشایر مؤثر است.

جدول (۱۲) نتایج آزمون مقایسه‌ی میانگین t شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی بر بهبود زیست‌پذیری عشایر

متغیر مستقل	سطوح متغیر	فراوانی	متغیر وابسته	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معنی‌داری
دوره‌های آموزشی - ترویجی	شرکت در دوره	۲۶	بهبود زیست‌پذیری عشایر	۳/۴۹	۰/۰۵۱	۱۵/۸۰	۰/۰۰۱
	عدم شرکت در دوره	۲۲۰		۳/۰۶	۰/۳۷۶		

در نهایت، به منظور دسته‌بندی ابعاد بهبود زیست‌پذیری ناشی از گردشگری عشایر؛ از آزمون F تکراری استفاده شد که نتایج به دست آمده از آن در جدول (۱۳) نمایش داده شده است. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، آزمون در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار شده است، می‌توان نتیجه گرفت که از نظر آماری تفاوت معنی‌داری بین میانگین پنج بعد مورد بررسی وجود داشت. بطوریکه ابعاد زیست‌محیطی؛ اجتماعی-فرهنگی و کالبدی-فضایی در وضعیت بهتری نسبت به ابعاد آموزشی و اقتصادی قرار داشتند. با توجه به معنی‌دار بودن تفاوت‌ها، در مرحله بعد بر اساس مقادیر میانگین به رتبه‌بندی پنج بعد مورد مطالعه پرداخته شد. در این زمینه، نتایج نشان داد که بالاترین رتبه مربوط به بعد "زیست‌محیطی" و پایین‌ترین آن مربوط به بعد "اقتصادی" بود.

جدول (۱۳) نتایج رتبه‌بندی ابعاد زیست‌پذیری در بین عشایر

طبقه	ابعاد	میانگین	رتبه	سطح معنی‌داری
۱	زیست‌محیطی	۳/۴۴۰	۱	۰/۰۰۱
	اجتماعی-فرهنگی	۳/۳۶۳	۲	
	کالبدی-فضایی	۲/۹۵۵	۳	
۲	آموزشی	۲/۸۱۵	۴	
	اقتصادی	۲/۷۸۸	۵	

بحث و نتیجه‌گیری

زندگی عشایری از قدیمی‌ترین شیوه‌های زندگی اجتماعی است که در فرآیند تغییر و تحولات اجتماعی-اقتصادی معاصر، شیوه کوچ و استقرار و سایر جنبه‌های زندگی عشایری در معرض تغییر قرار گرفته است. از سوی دیگر شرایط زندگی آنها به گونه‌ای است که کمتر بستر لازم جهت استفاده از دستاوردهای تمدن بشری را برای آنها فراهم آورده است (توفیق‌یان اصل و همکاران، ۱۴۰۱). این وضعیت لزوم سازگاری هر چه بیشتر عشایر با این تغییرات را می‌طلبد. در کل ضروریات زندگی با سطح استانداردهای فعلی جامعه و کاستن از مشکلات و مشقات زندگی عشایری لزوم پرداختن به اسکان و زیست‌پذیری عشایر را بیشتر برجسته می‌کند.

با توجه به مطالب اشاره شده، هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش گردشگری عشایری در بهبود زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایر استان چهارمحال و بختیاری بود. با مروری بر نظریه‌های مختلف و تحقیقات انجام شده در این زمینه، مجموعه عواملی که به نظر می‌رسید می‌توانند سهمی در تبیین بهبود زیست‌پذیری عشایر داشته باشند، در این تحقیق گنجانده شد.

نتایج آزمون t نشان داد که بین شرکت در دوره‌های آموزشی-ترویجی با بهبود زیست‌پذیری عشایر تفاوت معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد. این نتیجه همسو با نتایج توفیق‌یان‌اصل و همکاران (۱۴۰۱) بود. بدین معنی که این دوره‌ها معمولاً به منظور افزایش آگاهی عشایر از مسائل محیط‌زیستی، بهبود روش‌های گردشگری کشاورزی و دامپروری پایدار، مدیریت منابع طبیعی، و کاهش تأثیرات منفی فعالیت‌هایشان بر محیط‌زیست برگزار می‌شوند. برگزاری این دوره‌ها عشایر را با مسائل محیط‌زیستی و اهمیت حفاظت از منابع طبیعی آشنا می‌کنند، که می‌تواند به افزایش آگاهی و شناخت عشایر از تأثیرات فعالیت‌هایشان بر محیط‌زیست کمک کند. یکی دیگر از تأثیرات این دوره‌ها می‌تواند بهبود آموزش روش‌های جدید گردشگری عشایری به عنوان مثال ترویج گردشگری عشایری اجتماع محور باشد. علاوه بر این، با بهبود تکنیک‌ها و مهارت‌های گردشگری کشاورزی و دامپروری، عشایر می‌توانند توانایی افزایش درآمد خود را داشته باشند.

نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان داد که آماره t بدست آمده برای ابعاد اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی بالاتر از حد متوسط و بصورت مثبت است. بدین صورت که بعد زیست‌محیطی با میانگین ۳/۴۴۰ علاوه بر این که بالاتر از حد متوسط بود؛ در بالاترین سطح قرار داشت؛ بعد از آن بعد اجتماعی-فرهنگی با میانگین ۳/۳۶۳ در خصوص بهبود زیست‌پذیری عشایر در سطح بالایی قرار داشت. این یافته با نتایج قاسملو و همکاران (۱۴۰۲) مطابقت داشت. این نتیجه حاکی از توجه بیشتر به پتانسیل‌های محیط‌زیستی منطقه و حفاظت و نگهداری آن است. همچنین نشان‌دهنده اهمیت دادن به آداب و رسوم، محصولات محلی و توجه به دانش بومی است. شایان ذکر است که بعد کالبدی-فضایی در حد متوسط با میانگین ۲/۹۵ قرار داشت. در بخش بعدی از نتایج ابعاد اقتصادی و آموزشی پایین‌تر از حد متوسط بودند و وضعیت مناسبی در مناطق اسکان نداشتند که این نتیجه با یافته‌های نیکدل و همکاران (۱۴۰۱) و مرادی و اکبرپور (۱۴۰۰) همسو و با یافته‌های قاسملو و همکاران (۱۴۰۲) ناهمسو بود. این نتیجه بیانگر توجه کم در کل به آموزش و بصورت ویژه آموزش‌های و بالابردن مهارت‌های مختص به گردشگری عشایر است. همچنین این یافته که بعد اقتصادی کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است می‌تواند به این دلیل باشد که سرمایه‌گذاری کمی در منطقه مورد مطالعه صورت گرفته است و اقدامات کمی در رابطه با تجاری‌سازی و فروش عمده محصولات تولیدی برای ارائه به گردشگران شده است. در کل می‌توان دریافت که از نظر پاسخگویان ابعاد تشکیل‌دهنده زیست‌پذیری دارای دو بعد قوی و دو بعد ضعیف بود.

نتایج بدست آمده از آزمون F تکراری نشان‌دهنده تقسیم ابعاد تشکیل‌دهنده زیست‌پذیری در دو طبقه بود. بدین گونه که ابعاد زیست‌محیطی، کالبدی-فضایی و اجتماعی-فرهنگی در یک طبقه و دو بعد آموزشی و اقتصادی نیز در یک طبقه قرار گرفتند. با توجه به این نتایج می‌توان اظهار داشت که از نظر پاسخگویان ابعاد آموزشی و اقتصادی در زمینه زیست‌پذیری عشایر در سطح پایینی قرار دارند که این یافته با یافته (Shekari et al., 2022) ناهم‌سوست؛ بر اساس یافته‌های ایشان گردشگری عشایری باعث بهبود سرمایه‌های معیشتی علی‌الخصوص در بعد اجتماعی و اقتصادی شده است که با یافته‌های منتج از این تحقیق ناهم‌سوست و دلیل آن عدم محاسبه تنوع درآمدی از سایر مشاغل به عنوان مثال دامداری است و همه این موارد را از مواهب گردشگری عشایری دانسته‌اند.

اگرچه تحقیق حاضر نتایج در خور توجهی داشته است، ما از محدودیتهایی نیز برخوردار است از آنجمله عدم بررسی وضعیت دوره‌های آموزشی - ترویجی ارائه شده در منطقه مورد مطالعه است که می‌تواند محور مطالعات آتی باشد. بعلاوه از آنجایی که اکثر افراد در کلاسهای مربوطه شرکت نکرده‌بودند دلایل عدم شرکت آنان در کلاسهای مذکور نیز می‌تواند مدنظر قرار گیرد.

پیشنهادهای

لازم است برنامه‌هایی جهت سرمایه‌گذاری در مراکز اسکان عشایر انجام گیرد. بسیاری از ساکنان تمایل کمی به سرمایه‌گذاری پس‌انداز اندک خود در روستا را داشتند. ابتدا مدیران روستایی باید برنامه‌ای مشخص و شفاف را در رابطه با سرمایه‌گذاری و زنجیره ارزش درمورد منطقه تدوین کنند. چرا که بدون برنامه مشخص و حمایت‌های ارگان‌های دولتی ممکن است افرادی هم که مشتاق به سرمایه‌گذاری هستند، با تصمیم اشتباه سرمایه خود را از دست داده و سایر افراد نیز از سرمایه‌گذاری در آینده منصرف شوند.

با توجه به وضعیت بد بعد اقتصادی و علاقمندی عشایر ساکن در مناطق اسکان مورد نظره افزایش تقاضا برای محصولات محلی و افزایش درآمد از طریق نمایش آداب و رسوم و صنایع دستی؛ و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی؛ اشتغال‌زایی باید جزء اولویت‌های اصلی مدیران و تصمیم‌گیران روستا قرار گیرد. با وجود نرخ بالای بیکاری، ایجاد شغل می‌تواند یک دلیل قوی برای ماندگاری و بهبود سطح زیست‌پذیری مناطق اسکان عشایر گردد. یکی از موارد پیشنهادی ایجاد صنایع کارگاهی خصوصاً موارد مربوط به تولید محصولات محلی جهت جذب گردشگر بیشتر برای مشاهده نحوه تولید محصولات لبنی توسط عشایر و ... می‌تواند جاذبه ایده‌آلی برای گردشگران داشته باشد. مدیران روستایی با تعریف این صنایع و تسهیل روند دریافت تسهیلات و صدور مجوز می‌توانند نقش مؤثری در بهبود زیست‌پذیری عشایر داشته باشند.

روستاییان به ویژه جوانان تحصیل کرده می‌توانند با فعالیت در فضای مجازی و برجسته کردن محصولات محلی، صنایع دستی و سایر محصولات علاوه بر فروش این محصولات بصورت مجازی، تبلیغات گسترده‌ای را برای جذب گردشگر انجام دهند. در این راستا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان می‌بایست توجه ویژه‌ای به شاخص‌های زیست‌پذیری عشایر اسکان‌یافته داشته باشند و با تمرکز بر نقاط قوت و شناسایی شاخص‌های تاثیرگذارتر و رفع موانع گام‌های مؤثری در این زمینه بردارند.

توصیه‌های کاربردی

- توصیه می‌شود که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان گردشگری حمایت از اجرای برنامه‌های گردشگری اجتماع محور را جهت جوامع عشایری در دستور کار خود قرار دهند تا وضعیت زیست‌پذیری مناطق اسکان بهبود یافته و منجر به توزیع متعادل منافع بلندمدت در جوامع شود.
- نیازسنجی آموزشی از عشایر نیز در این راستا می‌تواند یکی دیگر از پیشنهادها کاربردی قابل اجرا در منطقه باشد.
- علاوه بر بکارگیری تسهیلات (به طور ایده آل اعضای جوامع محلی) راه را برای مشارکت خودجوش جامعه در توسعه گردشگری هموار مینماید. اگر تسهیلات از اعضای خود جامعه هدف باشند این امر می‌تواند مشارکت ذینفعان در برنامه‌های توسعه گردشگری عشایری را بهبود بخشد و جوامع مهارت و دانش لازم جهت بهره‌مندی از مواهب زیست‌پذیری علی‌الخصوص بعد اقتصادی را کسب نمایند.

فهرست منابع

۱. تقی‌لو، علی‌اکبر، کیانی، مصطفی، و کهیکی، فاطمه‌السادات. (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل اثرات اقتصادی و زیست‌محیطی گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سامان). برنامه ریزی منطقه‌ای، ۸(۳۱)، ۱۰۳-۱۱۴.
۲. توفیق‌یان اصل، سیدامیر، ریاحی، وحید، بخشنده نصرت، عباس، و جلالیان، حمید. (۱۴۰۱). سنجش سطوح زیست‌پذیری کانون‌های اسکان عشایری (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان بویراحمد). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، ۱۷(۲) (پیاپی ۵۹)، ۵۰۱-۵۱۹. SID. <https://sid.ir/paper/1030681/fa>
۳. حاجی‌علیزاده، جواد. (۱۴۰۲). بررسی اثرات اسکان بر معیشت پایدار عشایر در بخش مرکزی شهرستان داراب. مطالعات برنامه ریزی قلمرو کوچ‌نشینان 3(1), 81-94. doi: 10.22034/jsnap.2023.406734.1062
۴. خراسانی، & محمدامین. (۱۳۹۲). تاملی در مفهوم زیست‌پذیری؛ شناخت، سنجش و رویکردها. پژوهش در هنر و علوم انسانی، ۲(۱)، ۹-۱۶.
۵. رکن‌الدین افتخاری عبدالرضا، پورطاهری مهدی، & آقامحمدی مهدی. (۱۳۹۸). نقش مناطق نمونه گردشگری در توسعه مناطق عشایری (مطالعه موردی: منطقه نمونه گردشگری الوند شهرستان همدان).
۶. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، لطفی مهرنویه، حبیب، پورطاهری، مهدی، طالبی فرد، رضا (۱۳۸۹) «نقش مقاوم‌سازی مسکن روستایی در زیست‌پذیری روستاها (مورد مطالعاتی: دهستان مهرنویه)» مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی) سال سیزدهم؛ ۳۴۴، ۵۹.
۷. ریاحی، وحید، احمدی، راشد. عزمی، آئیژ. (۱۳۹۲). بررسی نقش طرح‌های اسکان در توسعه اقتصادی و اجتماعی عشایر، مطالعه موردی (کانون‌های اسکان استان کهگیلویه و بویراحمد)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ش ۲۸ صص ۱۱۲-۹۵.
۸. رئیس، ابوبکر، شیپکی تاش، مهیم & سالارزهی، حبیب‌الله. (۱۳۹۹). تحلیل راهبردی توسعه گردشگری روستایی در شهرستان سرباز. روستا و توسعه، ۳۳(۳)، ۱۵۳-۱۸۶. doi: 10.30490/rvt.2020.283047.1049
۹. صفری علی‌اکبری، مسعود. (۱۴۰۰). بررسی وضعیت و نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای کشور (مورد مطالعه عشایر غرب ایران)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱۱، شماره ۴۱، مردادشت، صص ۸۲-۶۷.
۱۰. علویزاده، سیدامیرمحمد، کیومرث، سمانه، ابراهیمی، الهام، و علیپور، مرضیه. (۱۳۹۸). تحلیل زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کاشمر). پژوهش و برنامه ریزی روستایی (JOURNAL OF RESEARCH AND RURAL PLANNING)، ۲۸(۲) (پیاپی ۱۱۴-۹۷). SID. <https://sid.ir/paper/236464/fa>
۱۱. قاسملو، حسن؛ حسین زاده و رومیانی، احمد. (۱۴۰۲). تحلیل اثرات توسعه گردشگری بر زیست‌پذیری مناطق روستایی (نمونه موردی: روستاهای گردشگری شهرستان طارم). جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۱۲(۴۴)، ۸۱-۱۱۶.
۱۲. محبی میمنندی، مصیب. (۱۴۰۲). روند پژوهی مهاجرت داخلی در ایران طی سی سال اخیر (۱۳۹۵-۱۳۶۵)؛ (۱۹۰۰۳). ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱(۳)، ۴۱-۱.
۱۳. محمدی، پژمان، زبیری، یوسفعلی، توکلان، علی (۱۳۹۹) «تحلیلی بر اثرگذاری ابعاد مدیریت شهری بر شاخص‌های زیست‌پذیری شهری (مطالعه موردی: شهر شهرکرد)»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۲، شماره ۳، ص ۱۰۵۶.
۱۴. مرادی، مهوش، & اکبرپور، محمد. (۱۴۰۰). واکاوی زیست‌پذیری روستاهای پیراشهری (مورد مطالعه: دهستان درودفرمان، شهرستان کرمانشاه). پژوهش‌های روستایی، ۱۲(۳)، ۵۵۲-۵۷۱. doi: 10.22059/jrur.2021.325227.1643

۱۵. منظم اسماعیل‌پور، علی، شاهوردی، حدیث، رومیانی، احمد، چهارزی، الیاس (۱۳۹۷) «اولویت‌بندی مناطق روستایی بر اساس شاخص‌های زیست‌پذیری روستایی (مطالعه مورد: بخش زاغه، شهرستان خرم‌آباد)»، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی دوره ۱۳، شماره ۴ (پیاپی ۴۵)، صص ۹۷۹ و ۹۷۳، ۹۷۸ و ۹۷۲.
۱۶. میرواحدی، سیدسعید، و اسفندیاری بیات، الهام. (۱۳۹۵). بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر قشقایی ایران. گردشگری و توسعه، ۵ (۳ (پیاپی ۹))، ۶۲-۷۸. <https://sid.ir/paper/523549/fa> SID.
۱۷. نجفی‌پور، امیرعباس و بلاغی اینالو، صدیقه، (۱۳۹۸)، نقش گردشگری عشایری در توسعه صنعت گردشگری استان فارس (مطالعه موردی: شهرستان فیروزآباد)، چهارمین کنگره بین‌المللی توسعه کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری ایران، تبریز، <https://civilica.com/doc/972238>
۱۸. نوروزی، اصغر & محمودیان، فرزاد. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی عشایر اسکان‌یافته و اسکان نیافته (مطالعه موردی: شهرستان کوهرنگ)، برنامه ریزی فضایی، (۴)، ۱۷-۳۸.
۱۹. یاری حصار، ارسطو، پریشان، حیدری ساربان، & وکیل. (۱۳۹۵). ارزیابی تأثیرات هدفمندسازی یارانه‌ها بر پایداری شاخص‌های اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: دهستان سردابه، شهرستان اردبیل). پژوهش‌های روستائی، ۸ (۳)، ۵۳۶-۵۵۳.
20. ABOLADE, O., ADIGUN, F., OLUNIRAN, D., ADETUNJI, M., & IGE, J. (2019). Housing Informality of Fulani Nomads in Ogbomoso Region, Nigeria.
21. Burton, M. (2014). Quality of place. In Encyclopedia of quality of life and Well-Being, research (pp. 5312–5314): Springer.
22. Dehghani, A. (2008): Analysis of the Consequences of Globalization on the Living Dimensions of Settled Tribal Societies (Case Study: Tribal Settlement Centers of Fars Province), Journal of Regional Planning, 7(27), pp. 35-46.
23. EIU (Economist Intelligence Unit). (2023). The Global Liveability Index, <https://www.eiu.com/n/campaigns/global-liveability-index-202EI/>
24. George, D., & Mallery, P. (2003). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update (4th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
25. Ghazali, S., Zibaei, M., & Keshavarz, M. (2022). The effectiveness of livelihood management strategies in mitigating drought impacts and improving livability of pastoralist households. International Journal of Disaster Risk Reduction, 77, 103063.
26. Gieling, J., & Haartsen, T. (2017). Liveable villages: the relationship between volunteering and liveability in the perceptions of rural residents. Sociologia Ruralis, 57, 576-597.
27. Lindawati, L., Damayanti, A., & Putri, D. H. (2021). The potential of community-based nomadic tourism development: insight from three case study in Yogyakarta. Jurnal Pemberdayaan Masyarakat: Media Pemikiran Dan Dakwah Pembangunan, 5(1), 135-162.
28. Mastura, A., Norafida Ab, Gh., Abubakar, A. and Keumala, N., 2017. A Systematic Review on City Liveability Global Research in the Built Environment: Publication and Citation Matrix, Social Indicators Research, v. 53(2), p. 163-187.
29. Namazi-Rad, M., F. Lamy, P. Perez et al. (2012) An heuristic analytical technique for location-based liveability measurement. Pp. 1–6 in Conference paper, proceedings of the fifth annual ASEARC conference - looking to the future - programme and proceedings, University of Wollongong .
30. Roohipour, Z., Shobeiri, S. M., Larijani, M., & Mikaeili, A. (2019). Investigating the Effects of Establishing of Nature School on Urban Livability using Delphi method, Case Study: Pardisan Park, Tehran. Journal of Urban Ecology Researches, 10(19), 135-150.
31. sadeghi, H., & saib, M. (2021). Ecological Analysis of Order and Security in Rural Tourism of Isfahan Province. The Journal of Geographical Research on Desert Areas, 9(2), 137-158.
32. Shekari, F., Ziaee, M., Faghihi, A., & Jomehpour, M. (2022). Nomadic livelihood resilience through tourism. Annals of tourism research empirical insights, 3(1), 100034.